

Natuur.ruimte

Muurflora

Natuurgebied De Kuifeend
en de Grote Kreek

Een toekomst voor het
Schijn door 't stad?

Behaag ... Natuurlijk

Overstromingen

De voorbije zomermaanden kregen we weer beelden te zien die de laatste jaren maar al te vertrouwd zijn geworden: overstromingen. Om de zaken in het juiste perspectief te plaatsen: het ging niet om een verwoestende storm vanuit zee met een springtij. Het zijn wel beken en rivieren die enkele dagen buiten hun zomeroevers treden en een bredere bedding innemen, wat in feite een natuurlijke gang van zaken is of zou moeten zijn.

Toch zijn een aantal mensen er het slachtoffer van en mogen we de schade niet minimaliseren. Dat het fout gaat met onze waterhuishouding is een thema dat de natuurbehoudsbeweging reeds tientallen jaren aanklaagt. De oorzaken van deze overstromingen zijn vooral mensenwerk: de laatste decennia heeft de mens alle wetten van een gezond waterbeleid met de voeten getreden. Steeds grotere oppervlakten worden met beton bedekt. Bekken zijn rechtgetrokken en de oevers gebetoniseerd. De moderne landbouwmethoden vernietigen hagen, grachten en andere elementen die water kunnen vasthouden en brengen een steeds grotere erosie teweeg waardoor beken en rivieren dichtslibben.

Dit zijn maar enkele factoren die er toe leiden dat bij hevige regenval meer water op veel kortere tijd dan vroeger de stroomafwaartse gedeelten van een riviervallei, zoals de Schelde, bereikt. Die watermassa kan op dat moment niet meer afgevoerd worden en zoekt de oude winterbedding op, die op de koop toe verkaveld is!

Wanneer de oorzaken zo divers zijn, is er niet één maatregel die de zaak kan verhelpen maar dient een samenhangend beleid gevoerd te worden, waarin vele deelmaatregelen een efficiënt geheel moeten vormen. Als we kijken naar de vele thema's van de natuur- en milieubewegingen, dan vinden we daar reeds lang de hoekstenen terug van wat nu een integraal waterbeleid genoemd wordt: bescherming van onze waterlopen, vooral van de oevers en de winterbeddingen, het beschermen en uitbouwen van waterrijke gebieden zoals moerassen (niet alleen omdat ze een grote verscheidenheid aan planten en dieren herbergen maar ook omdat ze door hun 'sponsfunctie' de waterpeilen reguleren), efficiënt gebruik van regenwater... Wanneer men bij het waterbeheer deze principes zou toepassen zou men al een heel eind ver geraken.

Het begrip van integraal waterbeleid vindt stilaan ingang bij politici en bestuurders. Een goede zaak, alleen spijtig dat het zolang heeft moeten duren. Die overstromingen en alles wat ermee samenhangt tonen aan dat natuurbehoud verdergaat dan het beschermen van enkele schattige vogels of kleurrijke bloemen en vlinders, maar dat het gaat om duurzame

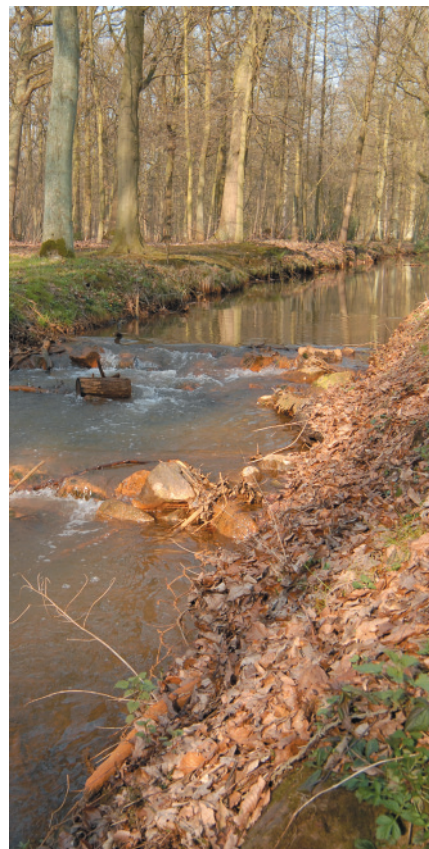
ontwikkeling, die ertoe bijdraagt dat de tendens waarbij de mens zijn leefomgeving onbewoonbaar dreigt te maken, gestopt en omgekeerd wordt. Een reden te meer voor Natuurpunt om het natuurbehoud een stem te geven in de maatschappelijke evolutie!

Stefan Versweyveld
voorzitter

In dit nummer

Overstromingen	2
Natuur.winkel	3
Biodiversiteit in jouw gemeente:	
Antwerpse muurflora	4
Natuurgebied: De Kuifeend en de Grote Kreek	6
Natuurstudie: dagvlindercursus ..	8
Natuur.actief: dag van de natuur ..	9
Natuur.beleid: een toekomst voor het Schijn door 't stad? ..	10
Natuur.prikbord	12
Snor: spreeuwen	14
Natuur.project: een landschapsbeheerplan voor de Anti-tankgracht	16
Vergeet niet te genieten	18
Brandpunt: Behaag ...	
Natuurlijk	22
Natuur.agenda	24
Colofon	26
Reclame	27
Benefietconcert	28

Laarse beek. Foto: Rafaël Delaedt, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

De wondere wereld van de paddenstoelen

Wouter Vanwesenbeeck

Het najaar is het topseizoen om zwammen en paddenstoelen te bekijken. Daarom geven we je een overzicht van de interessantste boeken over dit onderwerp die je in de Natuur.winkel terugvindt.

De grote Paddenstoelen Gids voor onderweg is één van de beste veldgidsen die momenteel op de markt is. Het boek behandelt meer dan 1.000 soorten paddenstoelen! Ledenprijs € 25,20.

Paddenstoelen zoeken in Vlaanderen is een brochure met basisinformatie die de mensen wil aanmoedigen om meer naar paddenstoelen te kijken. Vooral voor beginners is deze brochure een echte aanrader! Ledenprijs € 3,00.

Capitool gids – Paddestoelen is een compacte en overzichtelijke veldgids die meer dan 450 verschillende soorten beschrijft aan de hand van schitterende foto's. Ledenprijs € 15,30.

Polderbier

Verder is nog steeds ons Polderbier te verkrijgen in de Natuur.winkel. Een flesje kost € 1,10, een bak Polder is verkrijgbaar aan € 24,50 (incl. leeggoed). Het is ook een aanrader als eindejaarscadeau. Vanaf eind september bieden we een nieuwe geschenkverpakking aan met 4 flesjes Polder en een glas.

Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be. Van maandag tot vrijdag open van 10 tot 17 u.

Planten als erfgoed: Antwerpse muurflora

Stefan Versweyveld

Een historisch gebouw begroeid met planten heeft ontegensprekelijk charme. Vooral verweerde muren die rijk zijn aan kalk vormen immers de ideale voedingsbodem voor bijzondere muurplanten zoals gele helmblom, steenbreekvaren, klein glaskruid en muurbloem. Ook Antwerpen is een prachtige en gevarieerde muurflora rijk, met soms uiterst zeldzame soorten, die in Vlaanderen bijna uitsluitend op gebouwen te vinden zijn. De restauratie van dergelijke oude gebouwen vormt dan ook een evenwichtsoefening tussen het behoud van het bouwkundig erfgoed en de muurbegroeiing. Natuurpunt is echter overtuigd dat een win-win situatie mogelijk is.

Muurvaren op Het Steen in Antwerpen. Foto: Rafaël Delaet, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

Muurbegroeiing vraagt tijd

Een bijzondere muurflora ontstaat niet zomaar willekeurig. Een goed ontwikkelde vegetatie van muurplanten heeft doorgaans een ontwikkelingstijd van 50 à 100 jaar nodig. Vertrekkend van een kale muur effenen schimmels, algen, korstmossen en mossen – in wisselwerking met fysische en chemische invloeden – het pad voor planten.

Bovendien speelt de gebruikte mortel in de voegen tussen de stenen een grote rol. Vroeger bevatte de mortel veel poreuze kalk. Die lost onder invloed van het licht zure regenwater op, waardoor ideale kansen voor muurplanten ontstaan. De moderne mortelsoorten zijn veel harder – de kalk is bijgevolg minder gemakkelijk beschikbaar – en bovendien minder poreus, zodat de ideale voedingsbodem voor muurplanten verdwijnt. Daarom zal je op moderne gebouwen veel minder snel een rijke muurbegroeiing aantreffen.

Een kennismaking

Een groot deel van de plantensoorten die we op de Antwerpse muren aantreffen, treffen we elders in Vlaanderen ook enkel op muren aan. Het spreekt voor zich dat deze soorten zich pas in onze streken konden vestigen nadat de mens begonnen was met het oprichten van stenen gebouwen.

De Antwerpse muurflora kunnen we opdelen in twee grote groepen. We vinden er enerzijds soorten die gebonden zijn aan meer stenige milieus en die op 'eigen' kracht (via wind, water, vogels, enz.) hun weg hebben gevonden naar de steden. Zwartsteel, klein glaskruid, muurvaren, tongvaren, muurpeper en kandelaartje zijn enkele voorbeelden van soorten die van nature op stenige plaatsen en rotsen groeien. Onze muren vormen voor hen een perfect alternatief.

Vaak hebben deze muurplanten meer zuiderse roots. De schubvaren bijvoorbeeld bereikt in onze regio de noordelijke grens

van zijn verspreidingsgebied. Niet verwonderlijk overigens, de gemiddelde temperatuur ligt in stedelijke centra enkele graden hoger dan op het platteland.

Anderzijds bestaat onze muurflora ook uit soorten die gewild of ongewild door de mens ingevoerd zijn uit subtropische streken. Enkele bekende voorbeelden zijn vlinderstruik, wilde vijg, ijzervaren en venushaar: zij werden doelbewust als sierplant en –struik ingevoerd. Dankzij de hogere temperatuur – en de steeds zachtere winters als gevolg van de klimaatsopwarming – kunnen deze subtropische soorten overleven in steden zoals Antwerpen.

Fabeltjes

Er doen helaas heel wat fabeltjes de ronde over onze muurflora. De planten op en bij muren en andere stenige constructies zijn bijvoorbeeld niet de grote vernielers waarvoor ze vaak gehouden worden. Niettegenstaande ze een weelderige vegetatie kunnen

Biodiversiteit in jouw gemeente

Biodiversiteit staat onder druk, maar ook in ons verstedelijkt milieu kunnen we iets doen aan het behoud ervan. Verschillende Natuurpunt-afdelingen organiseren nu al her en der in Vlaanderen verschillende soortbeschermings-acties om lokale populaties van zeldzame of bedreigde dieren – ook buiten de natuurgebieden – een extra steuntje te geven.

Voor de uitbouw van dit project zijn er 14 modules weerhouden hoewel er in Vlaanderen tal van soortbeschermingsacties operationeel zijn.

Vanaf deze jaargang vind je in elk nummer van Natuur.ruimte een artikel over één van deze acties. Voor meer informatie over dit project kan je steeds terecht in het Natuur.huis te Ekeren, tel. 03-541.58.25 en op de nationale website van Natuurpunt: www.natuurpunt.be/biodiversiteit.

vormen, hebben ze eigenlijk slechts beperkt contact met de dragende muur, enkel ter plaatse van de wortels. De zuurafscheiding van deze planten is zeer beperkt en in vergelijking met de verzuring onder invloed van atmosferische vervuiling (zure regen) zelfs totaal verwaarloosbaar!

Het is bovendien een fabeltje dat ze vocht met zich meebrengen. Zij kunnen zich wel alleen dáár ontwikkelen waar vocht op één of andere manier voor hen beschikbaar is: optrekkend of doorsijpelend vocht, stagnerend vocht, of gewoon hoge luchtvochtigheid. Ze wijzen met andere woorden nattigheid aan en zijn in die zin in hoge mate indicatief voor specifieke

gebreken aan het gebouw (bijv. lekkende regenpijpen, kapotte dakgoot ...). De wortels van varens en kruidachtige planten, specifiek voor muren, zijn op zich meestal te fijn om schade aan het gebouw te berokkenen. Ze volgen scheuren en spleetjes die al aanwezig waren.

Anders is het uiteraard gesteld met houtige planten. Zij kunnen wel degelijk schade aan het gebouw veroorzaken door de secundaire diktegroei van hun wortels. Als er beslist wordt om houtige soorten toch te bewaren, bijvoorbeeld een vijgenboom op een keermuur, moeten speciale voorzieningen getroffen worden.

Compromis

Gebouwen en constructies zijn aan aftakeling onderhevig. Maar zoals bij de mens kent elke leeftijd of liever elk aftakelingsstadium zijn charmes en kwalen... Zo zijn er heel wat mensen die menen dat begroeide muren, los van de rijkdom aan zeldzame soorten, een hoge belevingswaarde bezitten terwijl anderen die muren dan weer niet netjes vinden.

Het komt er dus op aan een degelijk compromis te vinden tussen natuur en cultuur. Waar het in feite om draait is dat men er zorg voor draagt de authenticiteit van het bouwkundig erfgoed te bewaren. Een oud gebouw, zelfs al is het een monument, mag de sporen van zijn ouderdom dragen, zonder er evenwel aan te bezwijken.

Flora als erfgoed

Het behoud van een waardevolle plantengroei is dus niet per definitie strijdig met goede monumentenzorg. Een muurbegroeiing kan een

belangrijke natuurwaarde bezitten en eigenlijk is natuurbehoud ook een vorm van erfgoedzorg.

Bovendien hebben een aantal van de planten ook vaak een cultuurhistorische relictwaarde, die verband houdt met het monumentaal erfgoed waarop of waarbij ze groeien: eens werden ze door de vroegere eigenaars gekoesterd omwille van hun medicinale waarde, hun praktisch nut of sierwaarde.

Als op bouwkundig erfgoed een waardevolle begroeiing wordt vastgesteld, moet aan dit aspect ook bijzondere aandacht besteed worden. Maar laat ons duidelijk zijn, het kan nooit de bedoeling zijn dat het stenen erfgoed ten gronde gaat om de flora te sparen. Immers, eens het gebouw ten onder is gegaan, zal ook de specifieke flora verdwijnen. Of om het anders te verwoorden: het gaat om één erfgoedzorg.

Natuurpunt is er van overtuigd dat – mits de nodige communicatie en een flinke dosis gezond verstand – een compromis kan gevonden worden tussen onderhoud en herstel enerzijds en bescherming van een waardevolle muurflora anderzijds!

Steenbreekvaren. Foto: Jean-Pierre Bonnel, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

Natuurinbufferingsproject “De Kuifeend en de Grote Kreek” overtreft alle verwachtingen!

Ludo Benoy en Kathleen Quick

***Door intense samenwerking** tussen de Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen, het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en onze vereniging, werd met succes een natuurinbufferingsproject gerealiseerd in het natuurgebied “De Kuifeend en de Grote Kreek”.*

Internationale waarde

Sinds het in beheer nemen van De Kuifeend in 1972, ijvert Natuurpunt al vele jaren voor de uitbreiding en de verdere bescherming van de natuurgebieden in het rangeerstation Antwerpen Noord. Het is een gebied met internationale allure en bijzonder geschikt als broed-, doortrek- en overwinteringsgebied voor duizenden water- en rietvogels en werd daarom in 1979 aangeduid als Vogelrichtlijngebied van de Europese Unie. Bovendien werd het ook genomineerd als Ramsargebied

Inrichtingswerken aan De Kuifeend. Foto: Ludo Benoy.

waardoor het als waterrijk gebied van internationaal belang, speciale bescherming moet genieten.

Doorbraak

In 2002 volgde een eerste doorbraak. In overleg met het Gemeentelijk Havenbedrijf Antwerpen en de NMBS werd ook het beheer van de nabijgelegen Grote Kreek aan Natuurpunt overgedragen. Deze zone is het enige restant in de Antwerpse regio van een oude Scheldegeul. De Grote Kreek heeft ook nog een belangrijke historische waarde. In deze regio speelden zich belangrijke veldslagen af rond de strijd om het Beleg van Antwerpen in 1585.

Toen er eind 2005 voor het eerst over mogelijke inbufferingsplannen werd gepraat, waren we vrij sceptisch. Toch werd het ons snel duidelijk dat de samenwerking tussen de drie partners dit keer erg realistisch was. Verschillende constructieve overlegondes resulteerden al spoedig in een degelijk uitgetekend plan. De maatregelen

golden niet alleen voor het sinds 1972 door Natuurpunt beheerde gedeelte van de Kuifeend en de Grote Kreek maar ook voor een aangrenzend weilandencomplex van circa 22 hectare.

Moeilijke start

De eerste werkzaamheden startten begin november 2006 aan de Grote Kreek. Door de grote hoeveelheden regen moesten de werken helaas verdaagd worden tot in het voorjaar. De zware graafmachines reden zich vast in de zware kleigrond. In februari 2007 werden de werken hervat waardoor alles nog voor de aanvang van het nieuwe broedseizoen kon worden beëindigd.

De Kuifeend

Ook hier werd een landschapsdijk aangelegd met grond afgegraven van de aangrenzende weilanden. De afgegraven zones werden ingericht voor het ontwikkelen van rietvegetatie. Het toekomstige rietveld werd met een diepe slenk doorgraven tot aan de centrale

De grutto is één van de soorten die profiteert van de inrichtingswerken. Foto: Paul Dierckens, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

waterplas. De oostelijke rand van de centrale waterplas werd over een breedte van 20-25 meter afgeschuind met het oog op de ontwikkeling van natte pioniersvegetatie. Tot slot werden drie onderling verbonden plassen uitgegraven. Om het waarnemen van pleisterende vogels te vergemakkelijken, werd in maart een nieuwe comfortabele kijkhut gebouwd die via een wandelpad vanaf de parking bereikbaar is. Deze hut is ook toegankelijk voor rolstoelgebruikers. In een latere fase willen we nog drie kijkwanden plaatsen, opgesteld op enkele goede waarnemingsplaatsen.

Grote Kreek

Ook de Grote Kreek werd grondig getransformeerd. Een voormalige akker werd afgegraven tot op waterniveau, waardoor twee bestaande rietvelden met elkaar verbonden werden tot een groot rietveld. Een deel van de oever van de kreek werd zacht hellend afgeschuind en een grote waterplas werd uitgegraven met permanent water jaarrond. In oktober 2007 wordt ter hoogte van de waterplas een nieuwe vogelkijkhut geplaatst. Via een nieuw aan te leggen wandelpad zal deze hut voor onze leden bereikbaar worden.

Binnenweilanden

De natuurinrichtingswerken beperkten zich niet alleen tot het bestaande reservaatgedeelte. Ook de aangrenzende binnenweilanden werden in het plan betrokken. In dit gebied was de natuurwaarde behoorlijk laag door een te intensief landbouwgebruik. Door het afgraven van de grond voor de aanleg van zo'n 2,5 kilometer bufferdijken ontstonden vier

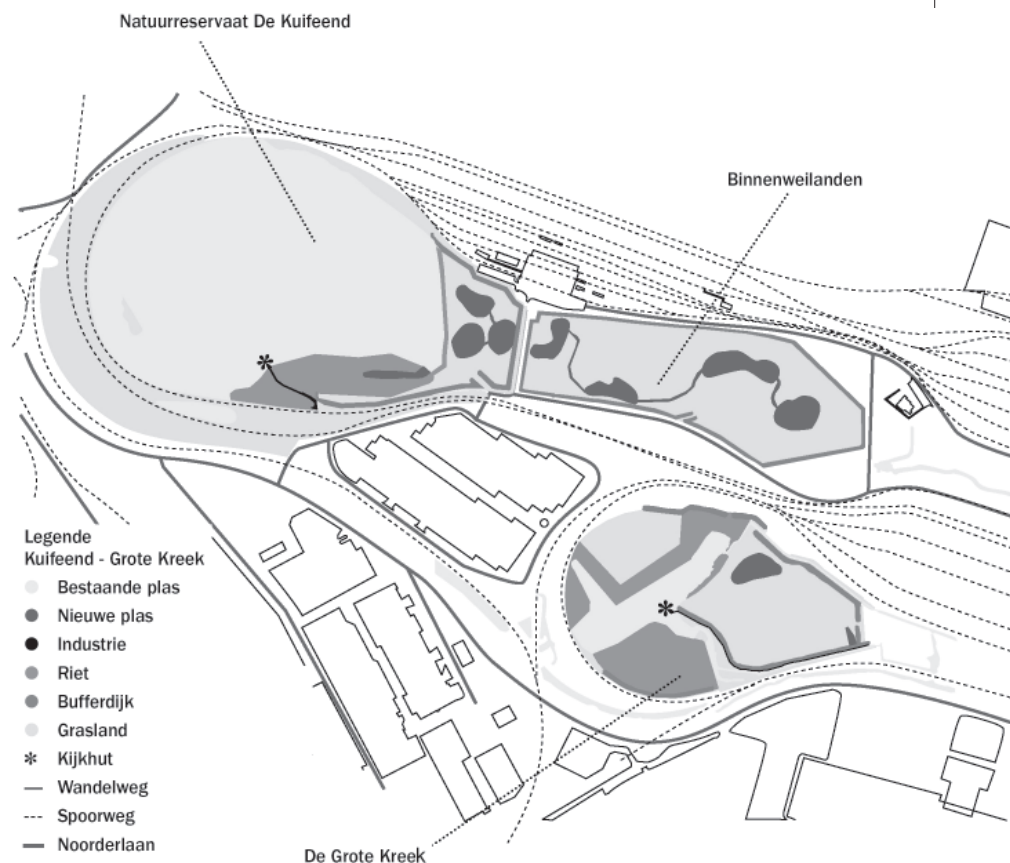
grote waterplassen met permanent waterniveau.

Verwachtingen overtroffen

Dat de nieuw ingerichte gebieden op termijn een hemel op aarde voor vele water- en waadvogels zouden worden, was te verwachten. Maar dat dit zo snel zou gebeuren, overtrof onze stoutste verwachtingen. Meteen nadat de transport- en graafmachines het terrein hadden verlaten, werden de nieuw gecreëerde plas-drasgebieden door honderden vogels ingenomen. Lepelaars, kleine en grote zilverreigers, ooievaars, wilde eenden, wintertalingen, zomertalingen, krakeenden, smienten, slobenden, krooneend, witoog-eend, kuifeenden, tafeleenden, zelfs een ontsnapte heilige ibis, ontdekten hier de voorbij maanden een schitterend rust- en foerageergebied. Maar ook vele steltlopers vonden er meteen de nodige rust en voedsel.

Kieviten, scholeksters, grutto's, kleine plevieren, kanoetstrandloper, Temmincks strandloper, tureluurs, witgatjes, bosruiters, groenpootruiters, watersnippen en kluten werden er intussen waargenomen. Sommige van deze soorten begonnen ook meteen met succes te broeden, zoals ondermeer kieviten, scholeksters, kleine plevieren, tureluurs en kluten! Van de kluut, een bijlage-1 soort van de Europese vogelrichtlijn, noteerden we meteen 12 broedparen! Een voorzichtige prognose van het aantal broedparen brengt ons momenteel voor de kleine plevier op 5-6 en voor de tureluur op 1-2 broedparen.

Dat belooft voor de toekomst

Dagvlindercursus 2007

Tekst: Kathleen Quick

Foto's: Frank Goossens

Net zoals vorig jaar, organiseerde Natuurpunt Antwerpen Noord een dagvlindercursus voor beginners. De aanleiding hiervoor is onder andere de opmaak van een nieuwe dagvlinderatlas en de start van een vlinderwerkgroep. Voor deze nieuwe atlas moeten heel wat gegevens worden verzameld over het voorkomen van alle verschillende vlindersoorten.

Het herkennen van de meest voorkomende vlinders is, mits wat oefening, niet zo moeilijk. Maar liefst 20 personen hadden zich voor deze cursus ingeschreven, meteen ook het maximum dat kon deelnemen. Tijdens drie theorielessen werd eerst dieper ingegaan op het leven van vlinders. In een tweede deel werden de verschillende soorten die in Vlaanderen voorkomen besproken. De daar opgedane kennis werd door de erg gemotiveerde cursisten getoetst tijdens een aantal excursies in onze natuurgebieden.

Ondanks het slechte weer tijdens de eerste excursie in de Bospolder leverde dit dankzij de

De cursisten op pad in de Bospolder.

Het landkaartje in de Bospolder.

De kleine vuurvlinder in de Ruige Heide.

opmerkzaamheid van de cursisten toch een 10-tal soorten op. Een leuke waarneming was ook de rups van de koninginpage, die ik zelf blindelings was voorbij gelopen, maar door de oplettende cursisten werd opgemerkt. We konden deze rups niet alleen prachtig waarnemen, er kon ook een mooie foto van genomen worden. Tijdens de tweede excursie in de Ruige Heide was het dan weer te warm, maar ook hier werden een 10-tal soorten gezien, waaronder

de eikepage. Alhoewel de aandacht in de eerste plaats naar de vlinders uitging, werden ook heel wat libellen op naam gebracht (paardenbijter, bruin-rode heidelibel, ...). Wie wil weten welke andere vlinders nog rondfladderen in onze gebieden kan gewapend met een goede vlindergids (te koop in het natuur.huis) en een verrekijker zelf de natuur in gaan. De lijst met waarnemingen van de excursies van deze 2 gebieden kan je opvragen bij het Natuur.huis.

De rups van een koninginpage in de Bospolder.

Dag van de Natuur: doe je mee?

Tekst: Stefan Versweyveld

Foto's: Rafaël Delaedt

***Het hele jaar door zetten
tientallen vrijwilligers van
Natuurpunt Antwerpen Noord zich
in om de bijzondere natuurwaarden in onze
natuurgebieden veilig te stellen en om
kilometers fiets- en wandelpad te
onderhouden. Die inzet is cruciaal voor het Vlaamse natuurbehoud: zonder de inzet van die
vele vrijwilligers zou de Vlaamse natuur veel minder aantrekkelijk en divers zijn.***

Op zaterdag 17 november 2007 zetten we het vrijwilligerswerk voor natuur in de kijker tijdens de Dag van de Natuur. Op tientallen plaatsen in Vlaanderen worden dan allerlei natuurbeheer-activiteiten georganiseerd. Uiteraard is Natuurpunt Antwerpen Noord ook van de partij! Graag nodigen we je uit om een handje te komen helpen in ons natuurgebied de Bospolder. Denk je dat het niets voor jou is? Wij zetten enkele redenen op een rijtje waarom we ook op jou komst rekenen.

Kom jij ook helpen op 17 november in de Bospolder?

Iedereen kan helpen op de Dag van de Natuur.

In de eerste plaats omdat we met veel vrijwilligers heel veel werk kunnen verzetten. De Bospolder is een prachtig halfopen natuurgebied met moeras, grasland en bos. En dat willen we graag zo houden. De kudde Galloway-runderen draagt haar steentje bij, maar ook wij moeten geregeld maaien en het teveel aan opslag verwijderen. Dat gaan we dan ook doen tijdens de Dag van de Natuur. Wij voorzien de nodige uitleg, dus je moet geen natuurexpert zijn om te komen helpen!

Ten tweede geef je met jouw aanwezigheid een krachtig signaal naar onze politici dat natuurbehoud en vrijwilligerswerk belangrijk zijn en vanuit het politieke niveau de nodige ondersteuning verdienen.

Tenslotte is natuurbeheer ook een gezonde én aangename activiteit. Tijdens de Dag van de Natuur is er voor ieder wat wils. Je hoeft dus geen krachtpatser te zijn of een expert met kettingzaag en bosmaaier. Je bepaalt zelf je tempo. Tientallen vrijwilligers

zorgen ervoor dat er een toffe sfeer wordt gecreëerd.

Geniet jij ook van de natuur in Vlaanderen, aarzel niet en kom naar de Dag van de Natuur.

17 november: Dag van de Natuur in de Bospolder

We starten om 9.30 u aan de hoofdparking van de Bospolder aan de Noorderlaan. De parking is bereikbaar met de auto via de Noorderlaan, te voet of met de fiets kan je er ook geraken door de Ekerse Dijk te volgen vertrekkende op het einde van de Vierkerkenstraat in Schoonbroek – Antwerpen. Kom je later of kan je niet de ganse dag blijven? Geen probleem, pijlen wijzen je naar onze werkplek. Het einde is voorzien rond 16.30 u. Wij zorgen 's middags tijdens de picknick voor een lekkere kom soep en drank. Op het einde van de dag blazen we uit met een hapje en drankje. Voor meer informatie over de Dag van de Natuur kan je terecht in ons Natuur.huis.

Een toekomst voor het Schijn door 't stad?

Tekst: Johan Vandewalle

Foto's: Rafaël Delaedt

In veel beleidsplannen wordt het al aangekondigd. Er ontstaat stilaan een consensus dat het Schijn beter terug door de kernstad naar de Schelde loopt. We gaan hier na wat de mogelijkheden zijn om dit idee te realiseren, hoever het staat met die mooie beloften en kijken uit naar de realisatie ervan.

Het Schijn in Antwerpen?

Het Schijn ontspringt in Westmalle en loopt via Zoersel, Halle, Schilde, Oelegem, Wijnegem, Wommelgem en Deurne naar Antwerpen, waar het temidden van de Antwerpse haven uitmondt in de Schelde. Globaal genomen is de loop van het Schijn in twee delen op te splitsen, waarbij het Rivierenhof en Schijnpoot het scharnierpunt vormen. Het eerste deel, vanaf de bron tot en met dit scharnierpunt, wordt gekenmerkt door een vrij natuurlijk, landelijk beeld en stroomt door bossen, akkers en weilanden. Het tweede deel loopt vanaf Schijnpoot ondergronds en volgt het tracé van de A12. Net voorbij het Ekers Moeras stroomt de waterloop terug bovengronds tot aan het

Loopt het Schijn binnenkort door het nieuwe park Spoor Noord?

pompstation Rode Weel waar het deels in de Schelde en deels in het Kanaaldok wordt gepompt.

Momenteel stroomt het Schijn dus niet doorheen de Antwerpse binnenstad, wat vroeger evenwel anders is geweest. Door de verschillende uitbreidingen van de stad en de haven werd de loop van de rivier immers steeds verder naar het noorden verlegd, waardoor de huidige monding ongeveer 10 km noordelijker ligt dan de monding in de 11de eeuw. Door deze verdrievoudiging van de lengte van het oorspronkelijke tracé tussen Schijnpoot en de Schelde, de vele kilometers in ondergrondse kokers, het lozen van verschillende rioleringen en het beperkte verval, zorgt het Schijn regelmatig voor wateroverlast in de aanpalende wijken in Merksem en Ekeren. De problematiek van de wateroverlast is het meest treffend langs het tracé ten noorden van het Albertkanaal, ook wel het Benedenschijn genoemd.

Beleidsplannen

In het Strategisch Ruimtelijk Structuurplan 'Antwerpen Ontwerpen' vraagt de stad aan het Vlaams Gewest om een studie op

Ter hoogte van de afrit Deurne aan de ring verdwijnt het Schijn in een koker ondergronds.

te starten voor afwatering van het Schijn. Uitgangspunten daarbij zijn dat er gezocht moet worden naar een zo kort mogelijke verbinding tussen Schijn en Schelde, dat het traject ecologisch verantwoord uitgebouwd wordt en dat ze zo mogelijk in open waterpartijen in de stad geïntegreerd wordt.

Ook in het ontwerp bekken-beheerplan van de Benedenschelde wordt deze studie als belangrijk actiepunt weerhouden. Het realiseren van een nieuwe open loop van het Schijn door de binnenstad zal vermoedelijk niet kunnen voor 2015, maar er moeten nu wel de nodige studies opgestart worden om het tegen dan te kunnen realiseren.

Het principe is dat het Schijn wordt doorgeknijpt ter hoogte van het Schijnpoot. Dat moet ondermeer gebeuren omdat één van de peilers van het nieuwe Lange Wapperviaduct, die de verbinding tussen de nieuwe Scheldetunnel en de ring van Antwerpen moet maken, bovenop de Schijnkoker komt te liggen. Omdat de koker dit gewicht niet kan dragen moet de koker aangepast worden. In eerste

Oktober Milieumaand

De milieumaand is het jaarlijks hoogtepunt van de milieu-educatieve werking van het EcoHuis Antwerpen. Dit jaar, de 20ste! Editie, een feest-editie krijgt de maand verschillende kleuren. Het wordt een veelkleurige maand, een blauwe, groene en rode maand met een waaier aan educatieve acties, culturele activiteiten, lezingen, uitstappen en debatten rond water, energie en biodiversiteit. De blauwe maand handelt over water in en rond de stad. Meer info op www.eha.be.

Ideaal om het werk van de studenten van het Henry van de Velde-instituut rond het Schijn te ontdekken. Aan de hand van presentaties op drie computerdesks aan het ruimte-eiland in het EcoHuis krijg je uitleg over de visie, concepten, strategische projecten en reële ingrepen op het terrein, ingepast in de wijk / buurt / omgeving met kaarten en beeldmateriaal. Van dinsdag tot zondag van 16 tot 31 oktober (10 u tot 16.30 u).

Je kan het Schijn ook per fiets verkennen. Natuurpunt Schijnvallei en Natuurpunt Antwerpen Noord werkten vier waterfietslussen uit. We fietsen langs stukken open en gesloten Schijn. De routes zijn beschreven in een fietsbrochure. Die kan je vanaf begin oktober verkrijgen in het EcoHuis en onze Natuur.winkel. Tijdens de milieumaand kan je elke zondag (7, 14, 21 en 28 oktober) tussen 14 u en 16.30 u deze fietsroutes volgen onder begeleiding van gidsen van Natuurpunt of speciaal opgeleide EcoHuis milieugidsen. Inschrijven is verplicht via het EcoHuis, Turnhoutse baan 139, 2140 Borgerhout (03-217.08.24).

instantie zou dat betekenen dat het bovendebiet van het Schijn (dus alle water afkomstig van Westmalle tot en met Deurne) naar het Albertkanaal zou afgeleid worden. Daardoor stroomt er veel minder water doorheen de Schijnkokers zodat de wateroverlast in Merksem en Ekeren een stuk minder wordt.

In een tweede fase, nadat al het studiewerk is uitgevoerd, kan dan een nieuwe loop van het Schijn vanaf Schijnpoort naar de Schelde uitgewerkt worden. Eén van de knelpunten is dat het niveau van het Schijn 2,5 m lager ligt dan het waterpeil van de dokken.

Mogelijke tracés zijn vanaf het Lobroekdok via de Slachthuislaan naar de oude dokken of doorheen de Slachthuissite, het nieuwe park Spoor Noord, de Italiëlei en Brouwersvliet tot aan het Loodswezen. De naam Brouwersvliet verwijst trouwens naar de drie parallel lopende vlieten, die de Antwerpse haven vormden vooraleer Napoleon de eerste twee dokken (het huidige Napoleon en Willemdok) liet uitgraven, en waarin het Schijn vroeger uitmondde. De eerste optie is technisch het meest eenvoudige maar loopt eigenlijk niet door het eigenlijke stadscentrum. De tweede optie is technisch moeilijker maar biedt veel meer kansen om open water terug in de binnenstad te brengen.

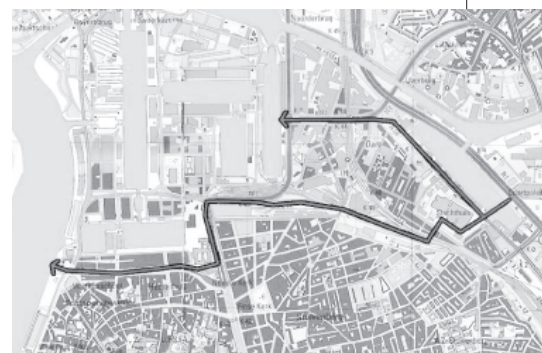
Studenten werken mee

Studenten van de richting Stedenbouw en Ruimtelijke Planning van het Hoger Instituut voor Architectuurwetenschappen Henry van de Velde kregen vorig academiejaar de opdracht in het kader van het vak 'ontwerpstudio' om voor het Schijn een geïntegreerd ontwerp strategisch plan op te maken. De studenten werden in 3 groepen verdeeld.

Eén groep werkte op het deel tussen het Albertkanaal in Wijnegem en de ring van Antwerpen (ter hoogte van het Rivierenhof-Sterckxhof). De tweede groep werkte op de ontwikkeling van een nieuwe loop tussen de ring en de Schelde. De derde groep werkte nieuwe ideeën uit voor de benedenloop tussen het Albertkanaal (aan het Schijnpoort) en het pompstation Rode Weel (ter hoogte van de Hooge Maey). De studenten hebben voor hun werk ook veel informatie gehaald bij Natuurpunt Antwerpen Noord en Natuurpunt Schijnvallei. Elk van de studentenontwerpen bestond, naast een inleiding, uit een uitgebreide gebiedsanalyse, de ontwikkeling van een visie, de opmaak van een gewenste ruimtelijke structuur, ontwerpend onderzoek voor delen hiervan en tenslotte concrete acties op korte en lange termijn voor de verschillende projectgebieden binnen hun studiegebied.

In het nieuwe academiejaar 2007-2008 zullen ze per groep één van die concrete acties verder gedetailleerd uitwerken. Omdat het werk van deze studenten bruikbaar kan zijn voor de ontwikkeling van het stedelijk en gewestelijk beleid rond het Schijn gebeurt er geregeld overleg tussen de studenten en de betrokken administraties. Wordt dus zeker vervolgd.

Mogelijke tracés voor het Schijn door de stad.

Kleine zilverreiger. Foto: Luc Cappaert, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

Bospolder scoort bij reigers!

De natuurinrichtingswerken in de Bospolder zijn nu ongeveer vijf jaar achter de rug. Het gebied heeft zich geleidelijk ontwikkeld tot een aantrekkelijk moerasgebied met brede rietkragen. Maar wie had kunnen voorspellen dat het gebied liefst zeven soorten reigers zou aantrekken? De gekende blauwe reiger is bijna permanent aanwezig. Het laatste anderhalf jaar is ook de grote zilverreiger, de witte versie van de blauwe reiger, bijna onafgebroken aanwezig. Ook het kleinere broertje, de kleine zilverreiger, laat zich bewonderen in de Bospolder. De roerdomp, die vooral in de winter aanwezig is en dit jaar ook het hele voorjaar, is een bruine reiger die door zijn camouflage bijna niet waar te nemen is in het riet. De roep van de roerdomp, de zogenoemde

misthoorn, is een typisch geluid in gebieden met grote en uitgestrekte rietvelden. Maar naast deze min of meer vaste gasten zijn er nog drie soorten waargenomen, namelijk woudaapje, purperreiger en de ralreiger. Woudaapje en de purperreiger, twee zeldzame broedvogels die kenmerkend zijn voor uitgestrekte rietvelden, zijn soorten die op doortrek zijn en de Bospolder gebruiken als een soort wegrestaurant om de reserves terug aan te vullen. De aanwezigheid van een ralreiger is echter de verrassing bij uitstek. Deze kleine reigerachtige is een zeer zeldzame verschijning in ons land en de soort komt normaal alleen voor ter hoogte van het Middellandse zeegebied. De inspanningen van Natuurpunt zijn voor reigers alvast een schot in de roos!

Boommarter in Kalmthout gevonden

De boommarter kreeg alle zorgen toegediend in het opvangcentrum van Brasschaat. Foto: Marcel Peeters.

Op 9 mei ll. werd in het vogelopvangcentrum van Brasschaat om 2 uur 's nachts door de politie van Kalmthout een boommarter binnen gebracht. Het is een jong mannetje dat tijdens zijn nachtelijke tocht waarschijnlijk werd aangereden. Buiten een beschadigde hoektand mankeerde het dier ogenschijnlijk niets. De ontdekking van een levende boommarter veroorzaakte nogal wat opschudding binnen de wetenschappelijke wereld. Over boommarters in de

Noorderkempen is zo goed als niks geweten. Vandaar dat het dier bij vrijlating door een medewerker van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek werd gezenderd om zijn doen en laten te volgen.

Hoekse Beemden geven kleur aan het landschap

Hoewel niet groot, zijn de Hoekse Beemden erg waardevol temidden van het intensieve agrarische landschap in Brecht. Tijdens de voorbije lente kleurde het natte hooiland het landschap. Naast vele dotterbloemen kon je ook genieten van pinksterbloem, echte koekoeksbloem, zenegroen, scherpe boterbloem en moeras-vergeet-mij-nietje. Het verschrallingsbeheer dat Natuurpunt nu al 8 jaar uitvoert, geeft duidelijk resultaten!

Reseda-maskerbij en fraaie schijnbok in Natuur.tuin

Tijdens de voorzomer kreeg de wilde reseda in de tuin van ons Natuur.huis in Ekeren geregeld bezoek van de zeldzame reseda-maskerbij. Dit kleine solitaire bijtje is afhankelijk van het stuifmeel en de nectar van de

wilde reseda. Een mooi groen kevertje, de fraaie schijnbok deed zich te goed aan het stuifmeel van biggenkruid. Een natuurlijke tuin kan dus heel wat onverwachte gasten opleveren!

Wolkbreuk maakt aalscholvers dakloos

Sinds enkele jaren is er een groeiende aalscholverkolonie aanwezig in ons natuurgebied 'De Kuifeend en Grote Kreek'. Dit jaar waren er opnieuw meer dan 50 nesten in de wilgen op het eiland. Door harde rukwinden tijdens de wolkbreuk van 16 juli 2007, zijn echter veel grote takken van de nestbomen afgebroken, waardoor ongeveer een derde van de kolonie verdwenen is. Hoewel er

nog enkele aalscholvers op nest zaten, zal pas volgend jaar duidelijk worden wat dit verlies zal betekenen voor de aantalsevolutie van de kolonie. Stopt de groei van de kolonie, zullen de dieren korter bij elkaar nestelen, wordt er voor een alternatieve locatie gekozen,...? Natuurpunt volgt de evolutie alvast van nabij op.

Naar een nieuw recordaantal leden voor Natuurpunt!

Bij het ter perse gaan van dit nummer van Natuur.ruimte evenaarde het ledenaantal van Natuurpunt Antwerpen Noord reeds dat van 31 december 2006. Dat betekent dat vanaf dit najaar ieder nieuw lid een netto ledengroei van Natuurpunt oplevert in onze regio! Meer dan

ooit heeft de natuur nood aan een brede steun van vele mensen. Ook jij kan helpen door vrienden en familieleden te overtuigen om lid te worden van Natuurpunt. Wie nu lid wordt, blijft meteen lid tot eind 2008. Niet aarzelen, de natuur is het waard!

Het Wijtschot erkend als natuurreservaat

Minister Kris Peeters heeft onlangs Het Wijtschot in Schoten als natuurreservaat erkend. Natuurpunt Antwerpen Noord, die het natuurgebied al 5 jaar beheert, is bijzonder opgetogen met deze beslissing. Samen met 't Asbroek is Schoten nu twee natuurreservaten rijk. De erkenning van Het Wijtschot als natuurreservaat komt uiteraard niet zomaar uit de lucht gevallen. In 2002 gaf de gemeente Schoten, eigenaar van Het Wijtschot, het terrein in beheer aan Natuurpunt. In nauwe samenwerking werd voor Het Wijtschot een beheerplan opgesteld. Met ca. 6,5 ha is Het Wijtschot niet erg groot als

natuurreservaat. Toch vond de Vlaamse overheid meer dan voldoende redenen om het gebied te erkennen. In de eerste plaats de aanwezigheid van zeldzame planten- en diersoorten, zoals nachtegaal, kleine parelmoervlinder en gevlekte rietorchis. Maar ook het belang van Het Wijtschot als groene verbindingszone in de vallei van het Klein Schijn en, last but not least, de mogelijkheden om er te wandelen en de natuur te beleven. Wij hopen dat steeds meer mensen de weg vinden naar Het Wijtschot, waar ze kunnen genieten van de pracht, de rust en de steeds opnieuw verbazende variatie van de natuur!

Nieuwe informatieborden verwelkomen bezoekers Oude Landen

Dankzij de financiële steun van studie bureau Soresma verwelkomen nieuwe, kleurrijke informatieborden de wandelaars en fietsers in de Oude Landen. De oude informatieborden aan de ingangen van de Oude Landen waren reeds een tijdje aan vervanging toe. De realisatie van nieuwe kleurenborden op A0-formaat is echter niet goedkoop. Soresma, peter van de Oude Landen, was onmiddellijk bereid deze investering op zich te nemen. Namens alle bezoekers van de Oude Landen willen we Soresma van harte bedanken!

Medewerkers van Soresma poseren tijdens het hooi feest op de Oude Landen bij één van de nieuwe infoborden. Foto: Frank Goossens.

Info

Voor meer informatie over de onderwerpen in deze rubriek kan je steeds contact opnemen met het Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be of op de Natuur.website: www.antwerpennoord.be.

Tekst: Mart Pauwels
Tekeningen: Pascale Vantieghem

Een doodgewone vogel...

Spreeuwen kan je bijna elke dag zien. Toch vallen ze iedere keer weer op. Je kan kijken naar hun vlugge bewegingen en luisteren naar hun steeds andere geluiden. Maar niet alleen daardoor zijn deze 'gewone' vogels zo bijzonder!

Warm en zacht

Spreeuwen zijn 'holen-broeders', dat wil zeggen dat ze hun nest bouwen in een holte. Dat kan een holle boom zijn, een gat in een muur, een ruimte onder een dakpan of een nestkast. Meestal kiezen spreeuwen een holte met de opening naar het zuidoosten. Zo slaat de regen niet naar binnen en kan de ochtendzon het nest verwarmen. Het

mannetje begint met bouwen. Het vrouwtje werkt de binnenkant af met zacht materiaal: haren, mos en droog gras. In het midden maakt ze een kuiltje voor de eieren.

Vuile luiers

Het vrouwtje legt één ei per dag, tot ze er een zestal heeft. Dan gaat ze broeden. Na ongeveer twaalf dagen komen de eieren uit. Voor de ouders

begint nu een drukke tijd. De hele dag brengen ze voedsel. Vooral insecten, insectenlarven, spinnen en regenwormen. De spreeuwen houden hun nest proper. De poep van de jongen is verpakt in een taai vlies. Als de ouders hun jongen hebben gevoerd, wachten ze tot die gepoept hebben en nemen het zakje, als een vuile luier, mee naar buiten. Twintig dagen na hun

geboorte vliegen de jongen uit. Ze zijn bruingrijs en missen de glans van hun ouders.

Zwerven

Omdat in één gebied alle spreeuwen ongeveer tegelijk broeden, vliegen ook bijna alle jongen uit rond dezelfde tijd.

De eerste dagen krijgen ze nog eten van hun ouders. Daarna gaan ze in troepen op zoek naar voedsel. Zijn er op een bepaalde plaats te veel spreeuwen dan gaan ook de volwassen vogels zwerven. Bij deze 'zomertrek' gaan ze niet zover als in de herfst.

Spikkels

In de tweede helft van juli begint de rui. De spreeuwen krijgen een nieuw verenpak. De nieuwe dekveren zijn glanzend zwart met een witte punt. Daardoor ziet de spreeuw er gespikkeld uit. Zijn snavel wordt donker. In de loop van de winter slijten de witte punten van de veren af en wordt de vogel bijna helemaal zwart. De veren hebben dan een mooie groene en purperrode glans. De snavel wordt felgeel.

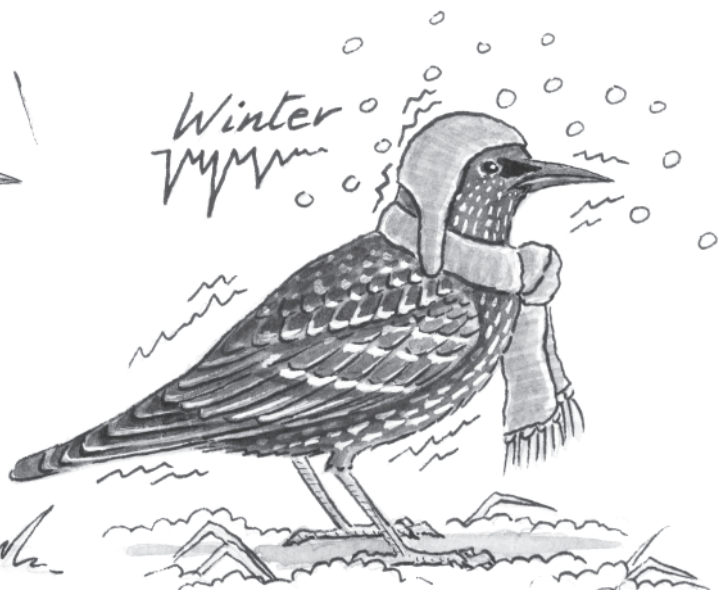
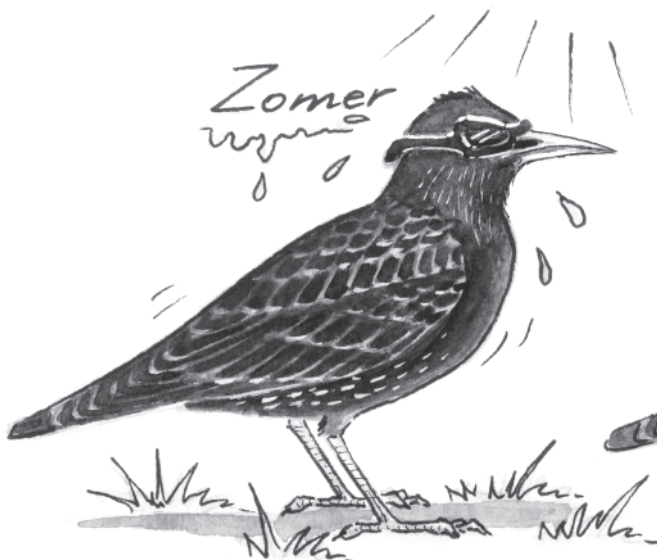
Herfsttrek

In september komen de spreeuwen in Europa in beweging. Spreeuwen uit Noord-Duitsland en Polen komen naar onze streken.

'Onze' spreeuwen blijven gedeeltelijk hier, andere trekken naar Engeland.

Een wolk spreeuwen

Vooral in het najaar en in de winter zie je vaak dat spreeuwen zich 's avonds verzamelen. Kleine groepen vormen grote groepen en allemaal vliegen ze naar één plaats. Het is net of je een wolk van honderden vogels ziet vliegen. Dicht opeengepakt zitten ze in hun 'slaapboom'. Soms blijven ze nog tot laat in de avond kwetteren. Ze doen niet alleen de zang na van andere vogels, maar ook het geluid van een fietsbel of een telefoon. Rare snuiters, die spreeuwen!

Een landschapsbeheerplan voor de Antitankgracht

Rembrandt De Vlaeminck

Het afgelopen jaar werd door het PIH een landschapsbeheerplan opgesteld voor de Antitankgracht. Landschapspark de Voorkempen gaf hiervoor de opdracht met de bedoeling het behoud en de verdere ontwikkeling van de esthetische, historische en natuurlijke waarde van de Antitankgracht in de toekomst te verzekeren.

Uniek verdedigingswerk

Zoals de naam al zegt, werd de gracht oorspronkelijk aangelegd als verdediging tegen een aanval op Antwerpen met pantser-voertuigen. Hoewel de forten en de Antitankgracht één geheel lijken te vormen stammen ze uit een verschillende periode. De Antitankgracht liep oorspronkelijk van aan de Schelde tot aan het Albertkanaal.

Door het sterke verloop van de gracht was de aanleg van een sluizensysteem nodig om de gracht te kunnen laten onderlopen bij een aanval. De sluizen regelen de waterstand in de verschillende grachtpanden.

Inmiddels is het meest westelijke stuk van de Antitankgracht, vlakbij de Schelde, verdwenen door havenontwikkeling. Verder zijn de Antitankgracht en de bunkers grotendeels intact gebleven. De Antitankgracht, forten, schansen en bunkers bieden nu een unieke blik op de militaire geschiedenis van ons land. Daarnaast is hij een thuishaven voor tal van bijzondere planten en dieren, zoals drijvende waterweegbree, loos blaasjeskruid, bruine korenbout, kleine modderkruiper, vleermuizen en ijsvogel.

Waarom een plan?

Omwille van zijn belangrijke historische, esthetische en natuurwetenschappelijke waarde werd de Antitankgracht in 1993 als beschermd landschap aangeduid. Onderhoudswerkzaamheden in een beschermd landschap komen in aanmerking voor een premie. Wanneer een maatregel kadert in een goedgekeurd landschapsbeheerplan, kan de subsidie zelfs oplopen tot 70%.

Een landschapsbeheerplan werkt een visie uit voor de verdere ontwikkeling van een beschermd landschap. Op basis van deze visie worden een aantal doelstellingen uitgewerkt, en voor elke doelstelling worden concrete maatregelen uitgewerkt om deze te realiseren. Wie zich wil engageren om één of enkele maatregelen uit het plan uit te voeren, kan hiervoor een subsidie aanvragen.

Draagvlak

Voor de opmaak van het landschapsbeheerplan werd een projectgroep opgericht. In deze groep kwamen alle belangengroepen aan bod. Gemeenten, Vlaamse administraties, het

De Antitankgracht in Stabroek. Foto: Rembrandt De Vlaeminck.

Ministerie van Defensie, natuurverenigingen, de toeristische sector, wildbeheereenheden, landbouwers enz. konden het proces via deze weg opvolgen en bijsturen. Door uitgebreid overleg kon een plan opgesteld worden waar iedereen achter staat. Dit brede draagvlak moet bijdragen tot een vlotte uitvoering van de voorgestelde maatregelen.

Nieuwe kansen voor natuur

De laatste jaren stond het beheer op een laag pitje, en daardoor ging de kwaliteit van het landschap achteruit. Hoewel de waterkwaliteit van de gracht over het algemeen erg goed is, valt er op heel wat plaatsen bijvoorbeeld bitter weinig leven in te bespeuren. Dit heeft veel te maken met de sterke beschaduwing door de hoog uitgegroeide houtkanten langs de gracht. Daarnaast staan ook de grote hoeveelheden organisch materiaal, voornamelijk bladeren die zich opstapelden op de bodem, de ontwikkeling van een diverse watervegetatie in de weg. Andere organismen die afhankelijk zijn van een goed ontwikkelde watervegetatie, zoals vissen en tal van ongewervelden, doen het dan automatisch ook minder goed op die plaatsen. Dit is niet enkel een

knelpunt naar natuurwaarde toe. Ook vanuit esthetisch oogpunt is een gracht zonder kruidachtige oever- en watervegetatie minder aantrekkelijk.

Houtkantenbeheer voor een diverse flora en fauna

Een van de belangrijkste maatregelen die in het beheerplan vooropgesteld worden is het beheer van de houtkanten. Op de meeste plaatsen werden deze al tientallen jaren niet meer afgezet. Daardoor evolueerde de gracht stilaan van een vrij open situatie naar een zeer donkere gesloten toestand.

Voor het houtkantenbeheer werd de gracht in een aantal zones opgedeeld, die elk een specifiek beheer toegemeten krijgen. Op plaatsen met rododendron en Amerikaanse vogelkers zal de eerste belangrijke ingreep bestaan uit het verwijderen van deze woekerende uitheemse soorten.

In Stabroek, ten westen van de Schans van Smoutakker werd geopteerd voor een gefaseerd hakhoutbeheer met een cyclus van ongeveer zes jaar. Dit betekent dat de bomen en struiken om de zes jaar tot aan de grond afgezet worden. De meest voorkomende soorten langs de gracht verdragen zulk beheer goed. Deze vrij korte cyclus is geschikt voor de snel-groeiende houtkanten die vooral uit wilg en zwarte els bestaan. Door de ingreep te faseren, dus door elk jaar slechts een deel van het traject te kappen, wordt het werk gespreid en wordt een volledige kaalslag vermeden. Daardoor zullen ook steeds verschillende stadia van ontwikkeling aanwezig zijn en kunnen bijvoorbeeld vogels die aan wat verder uitgegroeide houtkanten de voorkeur geven steeds ergens terecht.

Waar heiderelicten voorkomen, ruwweg tussen het Fort van Ertbrandt en het Fort van Brasschaat wordt naar een meer open situatie gestreefd. Hier moet de heidevegetatie optimaal kansen krijgen, en is het de bedoeling om slechts verspreid bomen en struiken te laten ontwikkelen.

Voor de rest van de Antitankgracht werd grotendeels gekozen voor een cyclus van ongeveer 12 jaar. Er worden wel steeds enkele overstaanders gespaard. Zo blijft een structuurrijke oever aanwezig en kunnen waardevolle bomen behouden blijven.

Vleermuizen

Het Fort van Brasschaat staat bekend omwille van zijn vleermuizen. Jaarlijks overwinteren honderden vleermuizen in het Fort van Brasschaat en de andere forten langs de Antitankgracht. Omwille van die bijzondere gasten zijn de forten beschermd als habitatrictlijngebied. Inrichtingswerken door Natuurpunt leverden bovendien steeds stijgende aantallen overwinteraars in de forten op. Het landschapsbeheerplan stelt uiteraard voor om verder te blijven werken aan de kwaliteit van de overwinteringsplaatsen.

Het beschermd landschap speelt niet enkel 's winters een rol voor de vleermuizen. De gracht is een perfect foerageergebied voor tal van vleermuizen. De houtkanten spelen daarbij een niet te onderschatten rol als geleiding voor de diertjes. Daarom kiest het plan voor het behoud van overstaanders bij het afzetten van de houtkanten. Op die manier blijven voor de vleermuizen voldoende elementen aanwezig om zich te oriënteren. Ook bomen met holtes die eventueel als zomerverblijfplaats voor vleermuizen kunnen fungeren worden uiteraard gespaard.

Recreatie

Langs de Antitankgracht is het aangenaam toeven, en dat trekt uiteraard mensen aan die de rust van de natuur willen opzoeken. Om de recreatie in goede banen te leiden werd een geleidingsroute uitgetekend langs de Antitankgracht. Het ontwerp van de route is vooral op maat van fietsers gemaakt. De fiets is immers het ideale verplaatsingsmiddel om de Antitankgracht te verkennen. Een groot deel van de uitgetekende route behoort nu al tot het fietsknooppuntennetwerk. Daar werd halfverharding aangelegd om comfortabel fietsen mogelijk te maken. Het plan voorziet een beperkte uitbreiding van de halfverharding op de minst kwetsbare plaatsen. In Schoten kan bijvoorbeeld een verbinding gemaakt worden tussen het fietsknooppuntennetwerk langs het kanaal Dessel-Schoten en het netwerk in Brasschaat. Ook in Stabroek zal het jaagpad langs de Antitankgracht meer geschikt gemaakt worden voor fietsverkeer.

En hoe gaat het nu verder?

Nu het landschapsbeheerplan af is, moet het echte werk natuurlijk nog beginnen. Het plan is bedoeld als leidraad voor al wie zich wil inzetten voor de Antitankgracht. Bij de voorgestelde maatregelen zijn steeds richtlijnen en verwijzingen naar meer gedetailleerde informatie toegevoegd om daarbij te helpen. Er is dus nog heel wat te doen, maar ga alvast een kijkje nemen, en kom af en toe eens terug om te zien wat er zoal gebeurt.

Geïnteresseerden kunnen het landschapsbeheerplan raadplegen in de bibliotheek van het Natuur.huis in Ekeren.

Werken in het bos

Meer dan 10 jaar geleden werd het beheer van het gemeentelijk natuurgebied Het Rood in Kapellen aan Natuurpunt toevertrouwd. Sindsdien hebben vrijwillige en professionele medewerkers van Natuurpunt heel wat werk verzet in dit bosgebied. De resultaten mogen gezien worden. De verlaten graslanden, die vroeger uit brandnetels en distels bestonden, herbergen nu vele bloemen en dieren. In het bos maakt de dominante Amerikaanse vogelkers langzaam plaats voor wilde lijsterbes, zomereik en sporkehout.

Toch is het werk nog niet af. Dit najaar organiseren we vier beheerdagen in Het Rood om het natuurlijke bos te herstellen. Iedere helpende hand is meer dan welkom! Afspraak op **zaterdagen 29 september, 27 oktober, 10 en 24 november**. Trefpunt telkens om 9.30 u aan de centrale dreef in de Streepstraat in Kapellen. Kom je later? Geen probleem! Het einde van beheerdagen is voorzien rond 16.30 u.

Het gemeentelijk natuurgebied Het Rood maakt deel uit van het beschermd landschap Het Rood en omgeving. De voorbije jaren heeft Natuurpunt veel energie gestoken in het bestrijden van Amerikaanse vogelkers. Op veel plaatsen verjongt het bos spontaan met streekeigen soorten zoals lijsterbes, sporkenhout en zomereik. Op een paar percelen treedt geen spontane verjonging op. Daarom organiseren we tijdens de Week van het Bos op **zaterdag 13 oktober** een plantdag. Tijdens die

Alles wat je wil weten over vleermuizen

Tijdens deze bijzondere voordracht door vleermuis-specialist Wout Willems word je wegwijs gemaakt in het geheimzinnige leven van de vleermuis. Je komt te weten wat vleermuizen precies zijn, hoe ze leven, kunnen zien en vliegen in het donker, wat ze eten, waar ze zich verschuilen, wat vampiers zijn en nog veel meer. Speciale aandacht is er ook voor de vleermuizen die rondfladderen in de Noord-Antwerpse regio. Wist je dat er nergens in Vlaanderen

zoveel vleermuizen worden gevonden als bij ons? Ook het gebruik van een vleermuis-detector en andere onderzoekspraktijken wordt toegelicht, hoe klachten worden verholpen en hoe bedreigde vleermuizen worden beschermd. Zowel kinderen als volwassenen zijn welkom. Afspraak op **woensdagavond 26 september**. Trefpunt: 20 u, openbare bibliotheek Ekeren, Driehoekstraat 43 in Ekeren. Inschrijven kan via het Natuur.huis.

Schrijf je nu al in voor onze cursus zangvogels 2008

Elk voorjaar genieten vogelkijkers met volle teugen van de aankomst van onze zangvogels uit Zuid-Europa en Afrika. Het is een verbazend schouwspel om ieder jaar rond dezelfde periode opnieuw onze zomergasten te zien maar ook vooral om ze te horen. Omdat iedereen moet kunnen genieten van dit wonder van de natuur organiseert de vogelwerkgroep van Natuurpunt Antwerpen Noord volgend jaar voor het vijfde jaar op rij een cursus zangvogels met wandelingen in de Bospolder en

de Oude Landen. Deze starten in het vroege voorjaar, zodat iedereen eerst de zang van de overwinterende vogels kan leren, en lopen door tot mei, wanneer de laatste zomergasten arriveren. Dit maakt het mogelijk om op een vlotte manier de zang van alle vogels aan te leren. Meer gedetailleerde informatie over de data krijg je in het volgende nummer van Natuur.ruimte. Geïnteresseerd, dan kan je onze vogelwerkgroep contacteren op **vogelwerkgroep@antwerpennoord.be** of ons Natuur.huis in Ekeren.

Boomplantdag in Het Rood tijdens de week van het bos

plantdag willen we op deze percelen opnieuw inheemse bomen planten. Vlaams Minister Dirk Van Mechelen, bevoegd voor beschermde landschappen, zal symbolisch de eerste boom planten. Iedereen kan zelf de handen uit de mouwen steken en planten. Daarnaast zijn er heel de middag geleide wandelingen en vind je een informatiestand van Natuurpunt. Trefpunt: ingang centrale dreef in gemeentelijk natuurgebied Het Rood, Streepstraat, Kapellen. Parkeren kan je best in de Biartlei. De

wandelingen starten vanaf 13 u, het planten vanaf 14 u.

Vergeet je lidkaart niet!

Als lid van Natuurpunt word je extra verwend. Niet-leden betalen € 1,00 per persoon voor deelname aan de natuurwandelingen in één van onze natuurgebieden. Niet voor jou, want Natuurpunt-leden mogen gratis deelnemen aan al onze activiteiten (tenzij anders vermeld). Je hoeft alleen je lidkaart van Natuurpunt mee te brengen!

Werking De Kuifleeuwerik

Zondag 9 september uitstap Veerse Meer

We bezoeken het Veerse Meer waar zich nu vele watervogels bevinden. Samenkomst om 9 u aan het kruispunt Driehoek en Ertbrandtstraat, Putte-Kapellen. Het einde is voorzien om 17 u.

Zondag 23 september uitstap het Markiezaat en Rilland

Deze dag gaan we naar het Markiezaat, een prachtig zout-watermoeras dat ontstaan is door de afsluiting van de Oosterschelde met de Markiezaatskade in 1984. Samenkomst om 9 u aan het kruispunt Driehoek en Ertbrandtstraat, Putte-Kapellen. Het einde is voorzien om 17 u.

Zaterdag 6 oktober padden- stoelenexcursie Averechten

We gaan in de omgeving van Heist-op-den-Berg de mysterieuze wereld van de paddenstoelen eens van dichtbij bekijken. Deze uitstap vormt een echte aanrader voor beginners. Samenkomst om 14 u aan taverne Boshuis, Boommarkt 12, Hallaar. Het einde is voorzien om 16.30 u.

Zondag 21 oktober vogelexcursie Linkeroever

In het Antwerpse havengebied zijn er nog heel wat natuurgebieden die zeer belangrijk zijn voor veel vogels. Tijdens deze tocht krijgen we de eerste wintergasten te zien. Samenkomst aan de Noorse kerk (Grote Tunnelplaats) in Antwerpen om 13 u. Het einde is voorzien om 16.30 u.

Zondag 4 november vogeluitstap Tholen en omgeving

We bezoeken diverse rust- en stiltegebieden die heel wat vogelsoorten herbergen. De meeste wintergasten zijn al in hun overwinteringsgebied aanwezig. We komen samen om 9 u aan het kruispunt Driehoek en Ertbrandtstraat, Putte-Kapellen. Het einde is gepland om 16.30 u.

Zaterdag 17 november uitstap Strijen en Tiengemeten

Tijdens deze tocht naar Strijen hebben we aandacht voor allerlei soorten ganzen, met in het bijzonder de dwergganzen. In de namiddag bezoeken we het eiland Tiengemeten, dat een mooi voorbeeld vormt van natuur-

ontwikkeling. We komen samen om 9 u aan het kruispunt Driehoek en Ertbrandtstraat, Putte-Kapellen. Het einde is voorzien om 17 u.

Zondag 16 december uitstap Vlaamse kust

We brengen een bezoek aan verschillende natuurgebieden zoals de baai van Heist, Sashul en de Uitkerkse Polders waar we op zoek gaan naar de kleine rietgans en vele andere vogels. Samenkomst om 8 u aan de Noorse Kerk (Grote tunnelplaats) in Antwerpen. Rond 16.30 u zullen we terug zijn.

Meer info

Vergeet niet om voor alle activiteiten telkens picknick, drank en veldgidsen mee te brengen.

Legende:

Wandeling

Vogel-
excursie

Mogelijkheid
tot kosten-
delend
vervoer

Voor alle activiteiten van de Kuifleeuwerik kan je terecht bij Roger Huysmans, tel. 03-324.88.05 of gsm 0485-92.58.53

Wat gebeurt er aan de andere kant van de dijk?

Een echte aanrader in de herfst is een bezoekje te brengen aan Lillofort en onze Scheldeschorren. Iedere eerste zondag van de maand organiseren we een ontdekkingstocht door de laatste brakwaterschorren in Vlaanderen: het Galgeschoor en Groot

Buitenschoor. Afspraak op **zondagen 7 oktober, 4 november en 2 december**, telkens om 9.30 u bij het e-paviljoen tegenover ingang 6 van BASF aan de Scheldelaan. Einde voorzien rond 12 u, laarzen en kledij die tegen modder kan noodzakelijk.

Werkdag op de Schans van Smoutakker

In het netwerk van grote en kleine natuurgebieden dat Natuurpunt Antwerpen Noord beheert, vormt de Schans van Smoutakker ongetwijfeld een buitenbeentje. Op het voormalige fortje liggen 6 bunkers – nu winterverblijven voor vleermuizen. De restanten van het gebouw herbergen bijzondere soorten zoals schubvaren en groot klokhoedje. Aan de oevers van de gracht groeit de zeldzame

koningsvaren. Uiteraard moeten we die natuur koesteren en behouden. Daarom organiseren we op **zaterdag 22 september** een werkdag op de Schans van Smoutakker. Trefpunt vanaf 9.30 u aan de ingang van de Schans van Smoutakker in het Hoogetind te Stabroek. Einde voorzien rond 17 u. Kom helpen en leer het gebied op een totaal andere manier kennen!

Niet gezwamd: paddenstoelencursus

In de herfst organiseert Natuurpunt Antwerpen Noord een cursus paddenstoelen voor beginners. Ideaal voor iedereen die op een eenvoudige manier meer te weten wil komen over deze merkwaardige maar fascinerende groep organismen. De theorielessen gaan door op **maandag 24 september** en **maandag 1 oktober**. De daar verkregen kennis wordt in

praktijk gebracht tijdens 2 terreinbezoeken in onze regio op **zondag 14 oktober** en **zondag 28 oktober**. De cursus wordt gegeven door Wim Veraghtert, paddenstoelenexpert van Natuurpunt Educatie. Leden betalen € 18, niet leden betalen € 38. Voor meer informatie en inschrijven kan je terecht in ons Natuur.huis.

Gezocht: m/v met hart voor Het Wijtschot

Ook dit najaar steken vrijwilligers van Natuurpunt de handen uit de mouwen in Het Wijtschot om bedreigde natuur en kwetsbare planten en dieren te beschermen door een uitgekiend natuurbeheer. Een goede gelegenheid om de natuur te

helpen én om onze vereniging beter te leren kennen. Bovendien is werken in de natuur nog gezond ook. Afspraak op **zaterdag 29 september** in Het Wijtschot. Trefpunt vanaf 9.30 u op de parking aan de Vier Notelaers, Wijtschotbaan in Schoten.

Gallencursus

Natuurpunt Antwerpen Noord organiseert op 21 en 22 september een cursus over 'gallen'. Gallen waren reeds lang bekend vooraleer men ontdekte dat ze door levende organismen – zoals galwespen, galmijten en galmuggen – worden gevormd. De oude Grieken gebruikten in de 5de eeuw voor Christus reeds galextracten tegen tal van ziekten... Gallen op planten en bomen zijn een onbekend maar boeiend natuurfenomeen. Graag nemen we je mee in deze bijzondere miniatuurwereld... De theorieles gaat door op **vrijdag 21 september**. De daar verkregen kennis wordt in praktijk gebracht tijdens een terreinbezoek op **zaterdag 22 september**. Leden betalen € 5. Voor meer informatie en inschrijven kan je terecht in ons Natuur.huis.

Foto: Rafaël Delaedt, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

Herfst in de Bospolder

Sinds het natuurinrichtingsproject in de Bospolder beëindigd is, laat de natuur er zich van haar mooiste kant zien. Daarom organiseren we geregeld speciale natuurwandelingen. Je kan met ons mee de herfst in de Bospolder beleven op **zaterdag 8 september**. Afspraak om 14.30 u aan de voetgangersbrug over de A12 (havenweg) in Ekeren Schoonbroek, aan het einde van de Vierkerkenstraat. Einde voorzien rond 17 u. Bij slecht weer zijn laarzen gewenst.

Herfstwandelingen in Schoten

Ontspannen genieten van de natuur in de herfst. Dat kan zonder twijfel in Schoten. Natuurpunt organiseert er twee natuurwandelingen in haar natuurgebieden 't Asbroek en Het Wijtschot. Een aanrader!

- **zondag 7 oktober:** herfstwandeling in 't Asbroek. Afspraak om 10 u aan de ingang van het natuurgebied in de Asbroeklaan te Schoten. Einde voorzien rond 12 u. Laarzen of stevig schoeisel gewenst.
- **zondag 21 oktober:** herfstwandeling in het **Wijtschot**. Afspraak om 10 u op de parking aan de Vier Notelaers, Wijtschotbaan te Schoten. Einde voorzien rond 12 u.

Even een frisse neus halen...

... in uw buurt? Dat kan tijdens de natuurwandelingen in onze natuurgebieden. **Zaterdag 13 oktober** kan je voor de laatste maal dit jaar met ons op tocht in de **Oude Landen** in Ekeren. De wandeling staat in het teken van gallen, afspraak om 14.30 u. Als je het **Elsbos** in Stabroek wil ontdekken, dan verwachten we je op **zondag 14 oktober** om 14 u voor een wandeling die in het teken staat van de Week van het Bos.

Meer info

Voor meer informatie over de activiteiten op deze en de vorige pagina's kan je steeds terecht in het Natuur.huis, Steenstraat 25 te Ekeren, tel. 03-541.58.25, per mail: antwerpennoord@natuurpunt.be of voor dagelijkse updates op onze natuur.site: www.antwerpennoord.be

Derde Heroïsche Natuur- en Milieuquiz in Brasschaat

De edities 2005 en 2006 waren volgens alle deelnemers een succes, dus breien we dit jaar een vervolg aan de Heroïsche Natuur- en Milieuquiz in Brasschaat. Daarom nodigen we alle liefhebbers van quizen en/of van natuur (in de ruime zin van het woord) uit op de derde editie op vrijdag 19 oktober. Quizmaster is weer Alex Van Giel. Een encyclopedische kennis is zeker niet vereist, een creatieve geest en snel reactievermogen zijn zeker zo belangrijk! De deelnameprijs is € 15 per ploeg van max. 6

personen. De opbrengst van deze avond geeft Natuurpunt meer financiële ruimte om verder te ijveren voor meer en betere natuur in Brasschaat. De quiz gaat door op **vrijdag 19 oktober** in de refter van het GIB, Door Verstraetelei 50 in Brasschaat. Inschrijven kan je via ons Natuur.huis, tel. 03-541.58.25 en door overschrijving van € 15 op rekening 700-0161934-85 van Natuurpunt Brasschaat met vermelding van "quiz" en jouw ploegnaam.

De Kuifeend: hét Mekka voor vogels (en natuurliefhebbers)

Al meer dan 30 jaar is het natuurgebied De Kuifeend internationaal bekend voor de aanwezige vogels. En dankzij de recente inrichtingswerken (zie elders in dit nummer) is het natuurgebied alleen maar beter geworden. Het hele jaar door is het een komen en gaan van tientallen soorten moeras-, water- en weidevogels. Zeker deze herfst is het feest. Dan kan je genieten van kuif- en tafeleenden, kieviten, aalscholvers en nog veel

meer vogelsoorten! Daarom organiseren we drie vogelkijkdagen in De Kuifeend. Een prima gelegenheid om de bonte vogelwereld van dichtbij te observeren vanuit de nieuwe vogelkijkhutten! Afspraak op **zondagen 16 september, 21 oktober en 9 december**. Trefpunt telkens om 9.30 u aan het Natuur.huis in Ekeren (Steenstraat 25), vanwaar we via carpooling naar De Kuifeend rijden.

Halloweenwandeling in Het Rood

Duivelstong, duivelsvoorschot, duivelsbladeren... Al van oudsher hebben mensen aan bepaalde planten en dieren bijzondere krachten en eigenschappen gegeven. Sommige terecht, kruiden en planten bijvoorbeeld zijn door de eeuwen heen van groot belang geweest. Andere daarentegen... die moet je best met een korreltje zout nemen! Weet je waarom eiken zo iets magisch en heiligs uitstralen?

Nee, ga dan met ons mee! Natuurpunt organiseert een speciale 'halloweenwandeling' in Het Rood. Uiteraard 's avonds, zodat je kan kennis maken met de duistere kanten van de natuur. Je bent gewaarschuwd... Afspraak op **zaterdag 27 oktober** om 19.30 u op de hoek Biartlei/ Streepstraat te Kapellen. Duur ca. 2 uur, deelname gratis. Iedereen is van harte welkom.

Behaag ... Natuurlijk

Koen Vanagtmael

Natuurpunt pakt in samenwerking met diverse gemeenten en milieusraden

terug uit met de grootscheepse campagne "Behaag ... Natuurlijk". Het succes van de opeenvolgende campagnes heeft ongetwijfeld te maken met de vlotte samenwerking tussen de medewerkers van Natuurpunt, gemeentelijke groendienst, milieudiensten en milieusadviesraden.

Via deze actie worden kant en klare streekeigen haagpakketten aangeboden aan democratische prijzen. Vooral het streekeigen karakter van de beplanting en de betekenis hiervan voor de fauna worden benadrukt.

Behoud de natuur - Behaag je streek

Vlaanderen is een dicht bevolkt gebied waardoor het zeer gevoelig is aan versnippering. Economie, wonen en leefbaarheid moeten hand in hand gaan en de open ruimte in ons land wordt met de dag schaarser. Hierdoor worden de gebieden in Vlaanderen waar de natuur nog vrij spel heeft erg klein. Ook liggen deze natuurgebieden meestal vrij ver van elkaar zodat migratie van fauna en flora bijna onmogelijk wordt.

Voor een geslaagd natuurbehoud in Vlaanderen moet veel aandacht gaan naar het ontwikkelen van de natuur buiten de reservaten en je kan ons daarbij helpen!

De natuurgebiedjes volstaan namelijk niet om de natuurlijke dierpopulaties in stand te houden. Meestal is zo'n natuurgebied omgeven door bebouwing en wegen en dan is het in feite een

eilandje van natuur. De diersoorten die het bewonen, zijn gevangen in dit eiland en kunnen geen contact hebben met hun soortgenoten die elders vertoeven. Het gevolg is dat ze zullen moeten verdwijnen bij gebrek aan partners of voedsel, of dat ze verzwakken en sterven door inteelt.

Natuurverbinding

Een manier om dit probleem te voorkomen is ervoor te zorgen dat de dieren wel hun weg vinden van het ene stuk natuur naar het andere. Dit kan enkel als er voldoende natuurelementen te vinden zijn in de open ruimte tussen de natuurgebieden. Deze natuurelementen zijn hagen, houtwallen, kleine bosjes, knotwilgen, natuurlijke beken met oeverbegroeiing, poelen, enz. Men noemt ze algemeen 'kleine landschapselementen'. Ze zullen dienen als rust- en schuilplaats voor de migrerende dieren en zijn essentieel voor het voortbestaan van de natuur in Vlaanderen!

Het aanplanten van streekeigen hagen en houtkanten kan dus zeker bijdragen tot de ontwikkeling van natuur in onze streek. Ook de beplantingen in particuliere tuinen zijn hierbij zeer belangrijk. De

De vrucht van de mispel. Foto: Rafaël Delaedt, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

keuze van streekeigen bomen en bloemen maakt je tuin aantrekkelijk voor vlinders en vogels. Onder de ontelbare soorten in de houtkanten en hagen zitten erg veel roofinsecten en vogels, die zich vanuit de houtkant of haag ook in de omliggende cultuurgewassen kunnen verspreiden om daar schadelijke soorten in toom te houden.

De aanplanting van hagen of houtkant aan tuinen en wegbermen kan voor een gedeeltelijke vervanging van deze verdwenen natuurwaarden zorgen.

Streekeigen groen

De voordelen van streekeigen soorten tegenover uitheems (sier)groen zijn talrijk en onmiskenbaar. Streekeigen bomen en struiken zijn veel goedkoper, ze groeien sneller, hebben een langere levensduur, zijn beter bestand tegen de grillen van ons klimaat of allerlei ziekten en plagen.

Naast hun betere levenskansen biedt streekeigen groen nog veel meer onbetaalbare voordelen. In tegenstelling tot cipressen bijvoorbeeld, die jaar in jaar uit

hetzelfde groene kleedje dragen, tooien onze eigen boom- en struiksoorten zich telkens weer in nieuwe vormen, geuren en kleuren, naargelang het seizoen. Het grafische spel van kale takken in de winter, de bloesems en het prille groen van de lente, de weelde van het zomerse lover, de subtiele kleurenpracht en de vruchten van de herfst: streekeigen groen maakt van elk seizoen een gebeurtenis!

Daarbij laat het streekeigen groen leven. Deze planten trekken meer insecten aan dan uitheemse soorten. Bloesemdragende soorten

trekken vlinders, bijen en hommels aan. Dit trekt weer insectenetende vogels aan. Bessen- en vruchtdragende soorten zijn zeer aantrekkelijk voor vogels en andere dieren.

Verschillende pakketten

Er worden 12 verschillende pakketten aangeboden, naargelang de ruimte die je wenst te beplanten. Het bosplantgoed is tussen 60 en 80 cm groot. De bomen worden aangeleverd met een stamomtrek van 8 tot 10 cm. Klimplanten en hulst worden in container geleverd. De klimplanten zijn in wintertoestand dus bij sommige klimplanten zullen geen bladeren te zien zijn.

Mussenpakket met Gelderse roos, liguster, sleedoorn, haagbeuk, hazelaar en meidoorn. 12 planten, 2 planten per soort, goed voor 12 m². Prijs: € 6,50.

Mini-mussenpakket met liguster, haagbeuk en meidoorn. 6 planten, 2 planten per soort, goed voor 3-4 m². Prijs: € 3,50.

Houtkant met zomereik, es, winterlinde, boskers, (inheemse) vogelkers en lijsterbes. 12 planten, 2 planten per soort, goed voor 60 m². Prijs: € 6,50.

Houtkant voor natte en moeilijke gronden met zwarte els, grauwe wilg, schietwilg, boswilg, Gelderse roos en es. 12 planten 2 planten per soort, goed voor 60m². Prijs: € 6,50.

Geschoren doornloze haag met wilde liguster, veldesdoorn, rode kornoelje, haagbeuk en Gelderse roos. 25 planten, 5 planten per soort, goed voor 8 lopende meter haag. Prijs: € 12.

Doornhaag met sleedoorn, eenstijlige meidoorn, egelantier en hondsroos. 24 planten, 6

planten per soort, goed voor 8 lopende meter haag. Prijs: € 12.

Bloesem- en bessenhaag met sleedoorn, eenstijlige meidoorn, Gelderse roos, rode kornoelje, sporkehout en wilde kardinaalsmuts. 24 planten, 6 planten per soort, goed voor 8 lopende meter haag. Prijs: € 12.

Veldesdoornhaag. 25 planten goed voor 6,25 lopende meter haag. Prijs: € 12.

Haagbeukenhaag. 25 planten goed voor 6,25 lopende meter haag. Prijs: € 12.

Meidoornhaag. 25 planten goed voor 6,25 lopende meter haag. Prijs: € 12.

Beukenhaag. 25 planten goed voor 6,25 lopende meter haag. Prijs: € 16,50.

Vogelbosje met sleedoorn, eenstijlige meidoorn, Gelderse roos, rode kornoelje, sporkehout en hazelaar. 12 planten, 2 planten per soort. Prijs: € 6,50.

Extra aanbod

Naast 12 haagpakketten bieden we ook nog andere soorten aan. De soorten worden per stuk verkocht. Knotwilg: € 2,50, bosrank: € 4,00, hop: € 4,00, kamperfoelie: € 4,00.

Tenslotte bieden we 4 oude fruitsoorten aan. Het gaat om hoogstam appelvariëteiten die worden aangeraden door het centrum voor landbouwkundig onderzoek in Gembloux omwille van hun resistentie tegen ziekten en hun genetische afkomst. Joseph Much-appelboom: € 23,00 en Grenadier-appelboom: € 23,00, witte perzikstruik: € 9,50 en mispel: € 25,00.

Brochure en bestelformulier

Om meer te weten te komen over de aangeboden soorten, de manier van aanplanten en hoe je de aanplant moet inplannen in je tuin, hebben we een uitgebreide brochure opgemaakt. Die kan je verkrijgen bij de milieudienst van de deelnemende gemeenten (Antwerpen, Kapellen, Schoten, Stabroek en Wuustwezel), in het Natuur.huis of de natuur.website.

Bestellen kan je met een bestelformulier, dat in het gemeentelijk infoblad werd meegestuurd of dat je kan downloaden op onze natuur.website. Inwoners van Antwerpen brengen het formulier binnen in het Natuur.huis, inwoners van de andere gemeenten bij de milieudienst van je gemeente of mailen naar **koen.vanagtmel@natuurpunt.be**. Vergeet niet om op het formulier je afhaalpunt te vermelden. Je bestelling en de betaling op rekeningnummer 220-0340573-42 van Natuurpunt Antwerpen Noord moet uiterlijk op 31 oktober binnen zijn. De afhaling vindt plaats op **zaterdag 24 november van 9 u tot 12 u** op één afhaalpunt per gemeente.

Hieronder vind je een chronologisch overzicht van onze activiteiten. De praktische informatie staat bij elke activiteit vermeld tenzij er elders in dit blad meer aandacht aan wordt besteed.

Meer informatie kan je ook bekomen in ons Natuur.huis, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55 of e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be. Voor de meest actuele informatie kan je ook op onze websites terecht: www.antwerpennoord.be en www.scheldeschorren.be.

De meeste activiteiten zijn gratis voor leden (tenzij anders vermeld). Niet-leden betalen € 1,00 voor activiteiten in onze natuurgebieden. Vergeet dus niet je lidkaart mee te nemen. Veel plezier.

september

- zat 8 14.30 u, Antwerpen – Ekeren, wandeling in de Bospolder, zie p. 20
- zon 9 9 u, vogelexcursie naar het Veerse Meer, zie p. 19
- zat 15 9.30 u, Antwerpen – Ekeren, werkdag Oude Landen, loods Donkweg, zie vorig nummer
- zon 16 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, excursie naar de Kuifeend, zie p. 21
- vrij 21 19.30 u, Antwerpen – Ekeren, cursus gallen, zie p. 20
- zat 22 9.30 u, Stabroek, werkdag Schans van Smoutakker, zie p. 20
- zat 22 13.30 u, praktijkexcursie cursus gallen, zie p. 20
- zon 23 9 u, uitstap naar het Markiezaat en Rilland, zie p. 19
- maa 24 20 u, Antwerpen – Ekeren, theoriecursus paddenstoelen, zie p. 20
- woe 26 20 u, Antwerpen – Ekeren, voordracht vleermuizen, zie p. 18
- don 27 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, Natuur.huis, Steenstraat 25 te Ekeren,

vraag de agenda op in het Natuur.huis

- zat 29 9.30 u, Schoten, familiewerkdag in het Wijtschot, zie p. 20
- zat 29 9.30 u, Kapellen, werkdag in Het Rood, zie p. 18
- zat 29 9.30 u, Brasschaat, werkdag De Inslag, ingang Kerkedreef, zie vorig nummer

oktober

- maa 1 20 u, Antwerpen – Ekeren, theoriecursus paddenstoelen, zie p. 20
- zat 6 14 u, paddenstoelen-uitstap naar de Averechten, zie p. 19
- zon 7 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, schorren-wandeling, zie p. 20
- zon 7 10 u, Schoten, herfstwandeling 't Asbroek, zie p. 21
- zon 7 12 u, Brasschaat, starthappening Week van het Bos in het Peerdsbos, ingang t.h.v. De Melkerij, info: Natuur.huis
- zat 13 13 u, Kapellen, boomplantdag in het Rood, zie p. 18
- zat 13 14.30 u, Antwerpen – Ekeren, gallenwandeling in de Oude Landen, zie p. 21

- zon 14 14 u, cursus, paddenstoelen: praktijkexcursie, zie p. 20
- zon 14 14 u, Stabroek, wandeling in het Elsenbos in kader van Week van het Bos, zie p. 21
- vrij 19 20 u, Brasschaat, milieu- en natuurquiz, zie p. 21
- zon 21 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, excursie naar de Kuifeend, zie p. 21
- zon 21 10 u, Schoten, herfstwandeling Het Wijtschot, zie p. 21
- zon 21 13 u, Antwerpen, vogelobservatie naar Antwerpen - Linkeroever, zie p. 19
- don 25 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, Natuur.huis, zie don 27 september
- zat 27 9.30 u, Kapellen, werkdag in Het Rood, zie p. 18
- zat 27 19.30 u, Kapellen, Halloweenwandeling in het Rood, zie p. 21
- zon 28 14 u, cursus paddenstoelen: praktijk, zie p. 20

november

- zon 4 9 u, uitstap naar Tholen, zie p. 19

- zon 4 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, schorrenwandeling, zie p. 20
- zat 10 9.30 u, Kapellen, werkdag in Het Rood, zie p. 18
- woe 14 20 u, Antwerpen – Ekeren, benefietconcert Frank, Bob en Zussen, zie p. 28
- zat 17 9 u, uitstap naar Strijen en Tiengemeten, zie p. 19
- zat 17 9.30 u, Antwerpen – Schoonbroek, Dag van de Natuur in de Bospolder, zie p. 9
- zat 24 9 u - 12 u: afhaaldag plantgoed Behaag ... Natuurlijk, zie p. 22
- zat 24 9.30 u, Kapellen, werkdag in Het Rood, zie p. 18
- don 29 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, Natuur.huis, zie don 27 september

december

- zat 1 10 u, Stabroek, Oxfam-wereldwinkelbeurs, Moorlandzaal, info: Natuur.huis
- zon 2 9.30 u, Antwerpen – Zandvliet, schorrenwandeling, zie p. 20
- zon 2 10 u, Stabroek, Oxfam-wereldwinkelbeurs, Moorlandzaal, info: Natuur.huis
- zon 9 9.30 u, Antwerpen – Oorderen, excursie naar de Kuifeend, zie p. 21
- zon 16 8 u, uitstap naar de Vlaamse kust, zie p. 19
- don 20 20 u, Antwerpen – Ekeren, Raad van Bestuur, Natuur.huis, zie don 27 september

Ben je geïnteresseerd in natuur en wil je graag ervaring en kennis opdoen in beheerswerken?

Dan is de cursus 'Bos – en natuurbeheer' vast iets voor jou!

Deze cursus kadert in een tewerkstellingsproject waarbij jongeren de kans krijgen zich zowel theoretisch te scholen door cursus te volgen, als praktisch te scholen door bezoldigde tewerkstelling.

De cursus duurt 2 jaar en geeft inzicht in wat natuur is, hoe een natuurgebied beheren, wat planten vertellen over de omgeving en de bodem, hoe vakkundig omgaan met machines zoals kettingzaag, bosmaaier, maaibalk, ...

De tewerkstelling loopt samen met de cursus en biedt ervaring in natuurbeheer door deel te nemen aan beheerswerkzaamheden, zoals maaibeheer, bosbeheer, ...

Natuurpunt biedt cursisten de kans om ervaring op te doen door tewerkstelling.

Meer info via
www.natuurpunt.be/default.asp?ID=2025

bij Evelyne Mancel, Tewerkstellingsbegeleider Tiso vzw, Werkend Leren – LL CDO, Grote Steenweg 226, 2600 Berchem, tel. 03-286.89.26, fax 03-287.63.21.

of bij Tom Van Meirhaeghe, Projectbegeleider, Natuurpunt vzw, Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 0479-95.03.78, tom_vm@skynet.be.

- zat 22 14.30 u, Brasschaat, winterwendwandeling, info: Natuur.huis

Colofon

Natuur.huis, Natuur.documentatiecentrum en Natuur.winkel

Steenstraat 25, 2180 Ekeren, tel. 03-541.58.25, fax 03-541.63.55

e-mail: antwerpennoord@natuurpunt.be

website: www.antwerpennoord.be

Van maandag tot vrijdag open van 10 tot 17 u.

BTW-nummer: BE 0429 415 832.

Contactpersonen

Bospolder: Stefan Versweyeld (03-645.94.10)

De Kooldries: Freddy Heye (03-636.00.41)

De Kuifeend/Grote Kreek: Ludo Benoy (03-825.45.59)

Ekers Moeras: Willy Ibens (03-651.99.59)

Fort van Brasschaat: Filip Borms (0473-91.90.51) en Willy Ibens (03-651.99.59)

Galgeschoor/Groot Buitenschoor: Eddy Rottiers (03-775.00.22), Koen Vanagtmael (03-541.60.04) en Frank Wagemans (03-651.44.67)

Het Rood: Paul Osterrieth (03-237.08.11) en Johan Vandewalle (0497-44.67.66)

Het Wijtschot: Rafaël Delaet (03-658.92.24) en Leo Claessens (03-646.94.81)

Hoekse Beemden: Freddy Heye (03-636.00.41)

Oude Landen: Willy Ibens (03-651.99.59), Guy Leys (03-569.00.38) en Fons Vervoort (03-647.18.70)

Ruige Heide: Guy Leys (03-569.00.38)

Schans van Smoutakker: André D'Hoine (03-664.02.42)

't Asbroek: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Beleid: Johan Vandewalle (03-297.30.03)

Werking Kerkuijen: Fons Vervoort (03-647.18.70)

Werking Kuifleeuwerik: Roger Huysmans (03-324.88.05)

Werking Natuur- en Milieueducatie: Annie De Koninck (03-664.92.36)

Werking Vleermuizen: Filip Borms (0473-91.90.51)

Werking Vogels: Bram Vogels (0496-44.77.93)

Werking Berendrecht, Zandvliet en Lillo: Guy Leys (03-569.00.38)

Werking Brasschaat: Johan Neegers (03-653.22.03)

Werking Brecht: Freddy Heye (03-636.00.41)

Werking Ekeren: Rit Van Damme (03-541.53.98)

Werking Kapellen: Anne Hoefnagels (03-666.61.32)

Werking Schoten: Hugo Koens (03-658.01.09)

Werking Stabroek: Harry Van der Horst (03-568.15.78)

Werking Wuustwezel: Marc Vanbrabant (03-669.88.07)

Natuurpunt Antwerpen Noord is de regionale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Dat betekent deel uitmaken van een grote vereniging met meer dan 65.000 gezinnen die in Vlaanderen meer dan 15.500 ha natuurgebied beheert.

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 20. Te storten op 220-0340573-42 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel **Natuur.blad** als **Natuur.ruimte**. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 5 een abonnement op **Natuur.ruimte** nemen. Te storten op 220-0340573-42 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Opvangcentrum voor dieren en vogels

Brasschaat vzw

Floris Verbraeckelenlei 32

2930 Brasschaat

tel. 0473-48.48.97

e-mail:

peeters.m@skynet.be

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 30 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten op 293-0212075-88 met vermelding 'project 3797 Antwerpen Noord' of 'project 3776 VOC Brasschaat' voor het Vogelopvangcentrum Brasschaat.

Natuur.ruimte is het ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Noord.

Werken mee aan dit

nummer: Ludo Benoy, Rafaël Delaet, Rembrandt De Vlaeminck, Mart Pauwels, Kathleen Quick, Koen Vanagtmael, Johan Vandewalle, Wouter Vanwesenbeeck, Sofie & Stefan Versweyeld.

Illustraties en foto's: Ludo Benoy, Jean-Pierre Bonnel, Luc Cappaert, Rafaël Delaet, Rembrandt De Vlaeminck, Paul Dierckens, Frank Goossens, John Leurentop, Marcel Peeters, Pascale Vantieghem.

Foto voorpagina: De haas vind je in weilanden. Foto: Rafaël Delaet, Fauna Flora Fotoclub Schoten.

Foto achterpagina: Bob, Frank en Zussen. Foto: John Leurentop.

Oplage: 4.100 exemplaren

POLDERSE ZAADHANDEL

Alles voor uw tuin en dier

Openingsuren:

maandag tot vrijdag: 08.30 – 12.00 h.
13.30 – 18.00 h.
zaterdag doorlopend van: 08.30 – 17.00 h.

Ettenhoven 113 - 2940 Stabroek

Tel 03/568.72.46 - Fax 03/568.16.52

Natuurvoedingswinkel

De Groene wijzer

Joris Crikemans en Maria Verbraeken
Molenweg 18 te Brasschaat Mariaburg

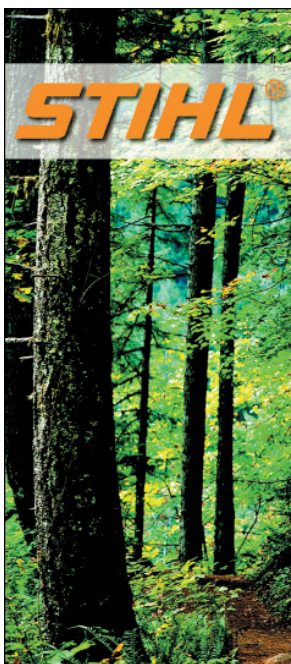
Tel: 03 664 73 85 Fax: 03 605 18 92

Open: Di-Vr 8u tot 18u za 9u tot 17u

www.degroenewijzer.be

Gespecialiseerd in biologische voedingswaren

Welkom in onze
totaal **vernieuwde**
BIOOVERSWINKEL

Omdat we het beste voor hebben met de natuur... én met u !

Het zagen van hardhout, het in vorm houden of vellen van bomen...wie aan natuuronderhoud doet, kan niet zonder een goede kettingzaag. Niet toevallig kiezen kenners daarom voor Stihl. Deze kettingzagen zijn immers uitgerust met een fijn staaltje topstechniek, waardoor het zagen van takken en stammen een koud kunstje wordt. Als vakhandel in tuinmachines weten we goed waarom we zowel onze particuliere als professionele klanten kettingzagen van Stihl aanbevelen. Want ook u, als natuurliefhebber, verdient voor ons alleen het beste.

Kapelsesteenweg 127 • 2180 Ekeren

Tel. 03 646 22 88 • info@eyckerman.be

Meer tuinmachines ? Surf dan naar www.eyckerman.be

MSE 140/30

- elektrische machine - 1400 watt
- snijlengte: 30 cm
- thermische veiligheid
- gewicht: 3,2 kg

MS 230/35

- benzine - 2,0 kW/2,7 pk
- snijlengte: 35 cm
- cilinderinhoud: 40,2 cm³
- gewicht: 4,6 kg

MS 390/45

- benzine - 3,4 kW/4,6 pk
- snijlengte: 45 cm
- cilinderinhoud: 64,1 cm³
- gewicht: 5,9 kg

Benefietconcert met Bob, Frank en Zussen

Zussen – woensdag 14 november, 20 u

De muziekgroep met de opvallende naam Bob, Frank en Zussen neemt een aparte plaats in de Vlaamse folkwereld in. Bob, Frank en Zussen wil aan de oude muziek een actuele klank geven, zonder aan de essentie ervan te raken of er goedkope arrangementen van te maken. Zij zijn van mening dat dansmuziek, drink- en liefdesliederen in de eerste plaats spontaan moeten gebracht worden met de instrumenten waarover zij beschikken, zoals zij denken dat vroeger ook gemusiceerd werd. Deze muziek wordt gecombineerd met een aantal nummers uit een recenter verleden en met eigen composities die door de oude muziek geïnspireerd is. Zo ontstaat een wondere symbiose van folk en oude muziek. Een uitgebreid akoestisch instrumentarium zorgt voor veel afwisseling : gitaren, mandoline, mandocello, mandola, viool, blokfluiten, dwarsfluit, harmonium, schalmei, allerlei percussie. Door hun vocale en instrumentale veelzijdigheid worden Bob, Frank en Zussen in Vlaanderen terecht beschouwd als uniek in dit genre. Hun optreden blijft boeien door de frisheid, de zorg voor perfectie en de hoge graad van professionalisme.

De muzikanten van Bob, Frank en Zussen zijn al jaren lid van Natuurpunt en stelden daarom voor een concert te geven waarvan de opbrengst zal gebruikt worden voor het Natuur.huis. Het concert vindt plaats op woensdag 14 november in de Ekerse Theaterzaal, Oorderseweg 8, Ekeren, deuren om 19.30 u, aanvang om 20 u. Tickets kosten € 10 in voorverkoop in het Natuur.huis of € 12 ter plaatse.